

De les polítiques internacionals i nacionals a les accions socials locals

ANTONIO BORGOGNI

Ricercatore

Università di Cassino (Italia)

a.borgogni@unicas.it

Resum

L'eficàcia de les polítiques del benestar, particularment de l'esport, fomentades pel govern italià des de principis dels anys 90, està íntimament lligada als canvis que s'han produït en la relació entre l'Administració local, l'Estat i el tercer sector. Aquests canvis es relacionen, a més, amb tendències i processos de caràcter internacional, desenvolupats en el curs de l'últim decenni del segle passat, tendents a fomentar la participació dels ciutadans, l'atenció a la sostenibilitat i els drets dels menors. En aquest moment, el tercer sector i, dins d'aquest, les organitzacions esportives que es dediquen a la promoció de l'esport social, assumeix el paper d'interlocutor de les polítiques públiques del benestar gràcies al fort creixement dels últims anys. Finalment, l'any 2000 algunes lleis permeten el desenvolupament dels processos de decisió a nivell local i el finançament dels projectes proposats per les organitzacions esportives de promoció social. L'article centra l'atenció en les accions produïdes en el marc d'aquestes decisions polítiques, descrivint el cas d'un projecte nacional, desenvolupat a diverses ciutats per mitjà de diferents accions i mètodes, que té com a protagonistes a adolescents i joves, dirigit per l'UIISP (Unió Italiana d'Esport per a Tothom), l'organització més important esportiva italiana en l'àmbit de la promoció de l'esport.

Paraules clau

Polítiques del benestar; Tercer sector; Esport social; Participació.

Abstract

From International and National Sport Policies to Local Social Actions

The efficiency of welfare policy, particularly in sports, promoted by the government of Italy since the beginning of the 1990s is closely linked to the changes which have taken place in the relation between the local administration, the State and the third sector. These changes are also related to tendencies and processes of an international nature, developed during the last decade of the last century, tending to promote citizens' participation, attention to sustainability and to the rights of minors. At the same time, the third sector and, within it, the sports organisations dedicated to the promotion of social sport, assumes the role of spokesperson for public welfare policies thanks to the significant growth of social sport in the last few years. Finally in 2000 some laws allowed the development of decision-making processes at a local level and the funding of projects proposed by sports organisations for social cohesion. The article focuses attention on the actions arising from these political decisions, describing the case of a national project, developed in various cities through different actions and methods, with the primary participation of adolescents and young people, organised by the UISP (the Italian Union of Sport for All), the most important sports organisation in Italy.

Key words

Well-being; Third sector; Social sport; Participation.

Introducció

El punt de vista d'aquest article se centra principalment en les polítiques iniciades els anys 90, transformades parcialment en lleis i escomeses durant el govern italià de centre-esquerra (1996-2001) i que han mantingut els seus efectes fins avui, passant per les polítiques sovint contràries del govern de centre-

dreta (2001-2006). Més recentment, l'intent del govern Prodi (2006-2008) per realitzar una reforma de l'esport que pretenia definir i prioritzar l'"esport de la ciutadania" va fracassar amb la caiguda del seu govern. L'article presenta i analitza les conseqüències locals d'aquelles polítiques, influïdes a la vegada per processos que es donen a nivell internacional, com lleis, de-

claracions de drets i democratització en els processos de presa de decisions. L'article, en concret, descriu un projecte típic de la connexió entre esport i política del benestar que, per la seva banda, es desenvolupa des del nivell nacional fins al nivell local.

Les polítiques de benestar i les seves conseqüències per a l'esport

La relació entre l'esport i el sistema de benestar a Itàlia es pot explicar analitzant la situació concreta que han ocupat les polítiques socials relacionades amb l'esport durant la creació i la consolidació de l'Estat del benestar italià i per la identificació d'algunes característiques especials del model italià. El sistema de benestar italià és objecte de forta controvèrsia, tant pel seu desenvolupament històric com per la seva essència. Les solucions propugnades al llarg del temps, en termes de polítiques concretes i combinacions de lleis i normes, només han cobert de manera irregular i desigual la demanda d'intervenció del sistema social, que ha experimentat, en conseqüència, una modernització incompleta.

Les polítiques de benestar relacionades amb l'esport han patit evidentment d'una falta de marcs legals de referència, de models consolidats d'acció i d'estratègies consistents per a la solució de problemes. Durant els anys 90 les mesures preses pels governs de centre-esquerra per complir amb els "paràmetres de Maastricht" i per portar la lira italiana a la moneda única europea han prevalgut per sobre dels plantejaments a llarg termini. Les polítiques de restauració econòmica, iniciades a la segona meitat de la dècada dels 90, fan necessària i urgent la pròpia reforma del sistema de benestar. Des d'aquest punt de partida, el vell debat sobre la reforma del sistema de pensions –necessària també per enfrontar-se a l'envelliment de la població– ha tingut un efecte distorsionador.

La imatge general que té el sistema de benestar italià entre la seva ciutadania és d'ineficàcia i de necessitat d'una reorganització sana i d'una intervenció racional. L'absència d'un marc sistemàtic de normes i models d'acció ha generat, de fet, respostes desiguals als diferents nivells de necessitat. Per afegiment, el renovat paper de lideratge dels ens locals (ajuntaments, ens provincials i regionals) en l'organització general dels poders institucionals, després de la reforma administrativa

de 1993, ha de generar encara estratègies d'intervenció i les accions adequades i racionals per elevar la qualitat del benestar local i per distingir les seves responsabilitats de les polítiques estatals.

Fins a la dècada dels 90 no va començar a ajustar-se la màquina estatal a aquestes noves directrius, primer amb la reforma del sistema electoral local, més tard enfortint la delegació a les administracions perifèriques i publicant decrets per racionalitzar els procediments burocràtics, fins a arribar a una fase realment constitutiva, que hauria de portar a un model integral de federalisme, confiant al poder central la tasca de guia política, representació i subsidització, i delegant gairebé totes les responsabilitats administratives als poders locals (Ferrari, Porro, Russo, 2001)

Les tendències desenvolupades els anys 90 generen tres tipus de polítiques socials: ajut a les persones grans, ajut a les persones discapacitades i polítiques per reduir la conflictitat juvenil.

Un problema crucial en la reconstrucció dels camins del sistema italià del benestar és la relació entre el centre i la perifèria, així com la definició de les funcions i els poders concedits a les autonomies locals. La creació de les regions, que la Carta Constitucional de 1948 va considerar clau per al millor funcionament de l'estructura estatal, no es va produir fins a l'any 1970, després del qual es va donar pas a un període d'adaptació.

En el camí de la delegació a les autonomies locals –aquesta vegada als ajuntaments– el 1977 un decret presidencial va ratificar l'obligació de completar el traspàs de l'Estat a les regions dels actius, recursos, responsabilitats i personal que romanien encara en mans de l'Estat.

Aquests canvis en l'aspecte administratiu constitueixen el rerefons del desenvolupament de les relacions entre les polítiques de benestar, el tercer sector i el sistema esportiu.

La segona República: el tercer sector i el sistema esportiu entren en contacte

El creixement del tercer sector

Durant els anys 70 i 80 el poderós Comitè Olímpic Italià (CONI) va perdre part de la seva hegemonia. La novetat, parcial però important en aquest tema, va consistir en la legitimació formal del paper dels ens de promoció esportiva que, després de re-

conèixer-los la seva funció com a “associacions amb finalitat social”, varen ser admeses en el sistema esportiu oficial. Fenomen típic del model esportiu i polític italians, aquestes organitzacions van sorgir directament bé dels partits polítics, bé de les organitzacions religioses.

Aquesta evolució cultural i organitzativa va ser l'origen de les transformacions en la manera de participar en l'esport, tant en qualitat com en quantitat. A partir de finals de la dècada dels 60, la participació en diferents tipus d'activitats físiques i esportives va guanyar moltes persones adeptes. El nombre de dones de manera impressionant, així com de persones d'edat, que van descobrir que la participació en activitats és una perfecta estratègia contra el pas dels anys. Després de la progressiva consolidació del tercer sector durant els 80, en la dècada dels 90 es va observar el creixement i l'afirmació definitiva del sector: mentre la seva contribució al Producte Nacional Brut (PNB) italià durant els 80 només arribava a l'1% del total, en contrast amb el 4,6% d'altres països europeus, el 1999 el conjunt de treballadors al sector de les associacions sense ànim de lucre era ja un 3,5% i la contribució al PNB va pujar fins al 2,7% (Ranci, 2001). Al llarg d'un any, 1.500.000 d'italians i d'italianes participen com a mínim en una iniciativa de voluntariat i 560.000 ho fan com a mínim dues tardes a la setmana.

En el seu conjunt el sector comprenia, a finals dels 90, 150.000 organitzacions voluntàries (associacions), 15.000 organitzacions en el sector de la solidaritat social, 4.250 de cooperació social, 2.000 fundacions i 18.000 més d'estructura de tipus mixt. Prop de 40.000 d'aquestes organitzacions tenen importància econòmica en termes de personal ocupat i facturació (Barbetta, 2000; Barbetta i Schena, 2000).

El tercer sector italià, a finals del mil·lenni passat, després d'un gran creixement durant 20 anys, se situa, per quantitat, immediatament darrere d'Alemanya i a prop del nivell de França i de la Gran Bretanya. El creixement del voluntariat a finals dels anys 90 va contribuir al seu parcial reconeixement institucional. El tercer sector va ser consultat a l'hora de definir polítiques sectorials i de preparar la llei de pressupostos. El desembre del 2000, el Parlament va aprovar, a petició del tercer sector, la llei “Normativa de les organitzacions de promoció social”, n. 383, que encara regula la promoció social. La llei assegurava i assegura avantatges fiscals i administratius importants a les organitzacions sense ànim de lucre (Ferrari *et al.*, 2001). En conjunt, el mo-

del italià del tercer sector, en el seu camí cap a la institucionalització, sembla alliberar-se a poc a poc d'alguns dels seus defectes originaris.

El panorama polític

Les transformacions descrites es produeixen dins d'un panorama polític de gran inestabilitat i canvis continus. A començaments dels 90, la transició entre la Primera i la Segona República, marcada per la crisi de la legitimitat de les institucions implicades en l'escàndol de corrupció “Tangentopoli”, pel pas a un sistema electoral majoritari, per la desaparició dels vells partits i per l'arribada de noves persones a la política, va resultar complexa i de vegades plena de dificultats.

Després del govern de Berlusconi (1994), el centre-esquerra va dirigir Itàlia durant 5 anys (1996-2001) per mitjà de tres coalicions diferents (Prodi, D'Alema, Amato). Aquests governs van iniciar una època de major atenció a les qüestions de l'esport, considerant-lo tema d'interès social. Pel que fa a la qüestió institucional, en aquesta fase es va viure també un augment de l'interès pel tercer sector, sancionat per l'Acord de Pàdua el 1998, signat pels líders de les principals organitzacions sense ànim de lucre, entre les quals s'hi trobaven les principals organitzacions esportives, i el primer ministre Prodi. Aquest era el clima el 1998 per a la creació de la renovadora legislació sobre organitzacions no lucratives d'utilitat social, sobre assistència (2000) i, com s'ha assenyalat anteriorment, sobre promoció social (2000).

El sistema esportiu

Tot i que les mesures esmentades no es dirigien específicament a l'activitat esportiva, van produir efectes positius en el funcionament dels clubs de base i en els seus plans administratius i fiscals. A més, hi va haver intervencions dirigides directament a l'esport, en alguns casos molt innovadores. Com a tals van generar resistències i conflictes, amb el CONI en l'epicentre, per descomptat. Entre les mesures legislatives aprovades es trobaven: l'establiment dels departaments de Ciències de l'Esport a la universitat, que va situar Itàlia en la línia de les legislacions internacionals més capdavanteres; l'establiment del Comitè d'Esport per a Tothom; els ens de promoció esportiva i els ajuntaments van ser reconeguts com a “òrgans” del sistema esportiu, i no com a simples beneficiaris

Grup de gent jove participant en l'experiència de disseny urbà de Ferrara. (Foto: Cristina Guidi i Valeria Stacchini)

de la distribució de fons i membres –com ho eren anteriorment– d'un "consell" sense poder de decisió i subordinat al Comitè Olímpic.

Des de la seva situació d'estar reconeguts institucionalment, els principals ens van desenvolupar programes d'intervenció en les qüestions de problemàtica social, aconseguint acords amb els ministeris de Justícia i d'Assumptes Socials. Es van signar protocols amb el Ministeri d'Educació per a promoure campanyes d'educació física a les escoles, en les quals el CONI havia imposat durant anys un model basat en els Jocs de la Joventut i en els Campionats d'Estudiants, amb ànim exclusivament competitiu. Es van començar a realitzar experiències a l'entorn urbà i als parcs naturals en cooperació amb el Ministeri de Medi Ambient i les associacions ecològiques.

La majoria dels ajuntaments van posar en marxa iniciatives locals relacionades amb el benestar, en les quals ocupaven un lloc important els convenis signats amb organitzacions esportives sense ànim de lucre per al desenvolupament de programes dirigits a persones discapacitades, majors d'edat, immigrants i població reclusa.

Aquesta transició cultural es reflecteix bé en la major organització esportiva d'Itàlia: l'UISP. Creada el 1948 des dels partits d'esquerra, va canviar el seu nom el 1991, passant-se a dir l'Unione Italiana Sport per Tutti (Unió Italiana de l'Esport per a Tothom), en lloc d'Unione Italiana Sport Popolare, i a més de ser un ens de promoció esportiva també es va convertir en una organització de ciutadans i ciutadanes.

Un moment estratègic en el camí cap a la introducció completa de l'esport en el context de les polítiques públiques va ser la Conferència Nacional de l'Esport, celebrada a Roma el desembre de 2000. La conferència va destacar el contorn de la profunda reforma del sistema. La intenció del govern era unir la reforma a dues opcions bàsiques: *a)* inserir plenament l'esport en les polítiques públiques i en les polítiques estatals de benestar; *b)* descentralitzar el sistema d'esport en tot el territori, en la línia de la incipient reforma federalista. Al final de la Conferència Nacional, el ministre va anunciar les direccions que havien de portar a la reforma i democratització del sistema de l'esport. S'introduirà el dret a l'esport, entès com un autèntic nou "dret de ciutadania", a la Carta de les autonomies federals, que s'afegirà a la Constitució de la República de 1948. S'establirà un fons de recursos econòmics per a l'esport nacional de base, que serà administrat plenament pels governs regionals i pels ajuntaments, fora del control dels organismes olímpics (Porro, 1999).

En definitiva, la intenció del govern italià era la de situar a l'esport per primera vegada i per sempre en el marc dels "actius públics" i introduir-lo a l'agenda pública de la reforma federal institucional. D'aquesta manera, Itàlia passarà a incloure en la seva pròpia legislació les directives de la cimera de l'UE celebrada a Niça el desembre de 2000, on es va marcar una clara distinció entre esport d'alt nivell i esport per a tothom, subratllant la potencial funció integradora d'aquest últim i on es va mostrar el canvi cap a la "cooperació conjunta" entre l'esport comercial i l'esport per a la ciutadania.

Aquest conjunt de decisions van obrir el sistema esportiu a un ventall més ampli d'accions: la prevenció social, la inclusió, l'obertura a participants d'altres edats, la planificació de l'esport i dels seus espais amb participació dels diferents territoris, l'anàlisi de l'impacte mediambiental dels petits esdeveniments esportius i d'altres.

Pot ser que el major èxit d'aquest nou enfocament de l'esport hagi estat la necessitat d'introduir una mentalitat orientada cap als projectes, mentalitat nova per a un sistema esportiu acostumat a demanar fons sense més ni més.

Una de les intervencions legislatives que van seguir aquesta reorientació –sens dubte els tres instruments més importants per al desenvolupament de les polítiques socials de nivell local– van ser la llei número 285, aprovada el 1997 (dedicada fonamentalment a la infantesa);

la número 383, aprovada el 2000 (que reconeixia el paper de les associacions de promoció social); i la número 328, aprovada així mateix el 2000 (que establia el principi de la necessitat d'un sistema integrat per al desenvolupament de les intervencions i dels serveis a nivell local, per mitjà dels "Plans d'Àrea", que introdueixen el paradigma participatiu en el procés de presa de decisió pública).

El Ministeri de Béns Culturals, que tenia en aquell període poder de "supervisió" sobre el sistema esportiu, va declarar oficialment en el seu document guia (juliol de 1999) que "assegurar el dret de la ciutadania a l'esport és una part integral de la reforma del benestar".

El marc internacional

De manera paral·lela a aquest procés de profunds canvis, durant els anys 90 el sistema de benestar a Itàlia es va veure influït per noves sensibilitats a nivell mundial, que van desenvolupar enfocaments i procediments nous, com els drets de la ciutadania, el paradigma de la sostenibilitat i el mètode participatiu. Una breu anàlisi d'aquests enfocaments ens porta a la llista següent: a) Els drets de la infantesa, sancionats per l'aprovació de la Convenció dels Drets de la Infantesa el 1989 a Nova York, que es va convertir a Itàlia en la llei 176 el 1991; aquest camp va obrir el camí a la ja esmentada llei número 285 (1997), la primera centrada en la infantesa com a subjecte de drets i no només com a objecte de l'atenció d'adults i pares; b) la idea de l'esport com a dret de la ciutadania que, finançada per la llei 383/2000, va introduir l'enfocament social en l'esport de forma sistemàtica; c) l'atenció creixent dedicada al medi ambient, que contribueix enormement a la major difusió del paradigma de la sostenibilitat; d) en estreta relació amb l'anterior, la consciència de la disminució de la qualitat de vida en el context urbà i la demanda de més espais per als nens i nenes (per exemple, el projecte "Les ciutats sostenibles per a nois i noies" del Ministeri de Medi Ambient), per a les activitats corporals i per als espais de joc i d'esport no formal (esports relacionats amb el medi ambient, com la carrera "Vivicità", "Viu la vida" o projectes més estructurats de rehabilitació urbana); e) processos de participació, procedents d'experiències del nord d'Europa, que utilitzen com a marc el paradigma de la sostenibilitat (Agenda 21, Compromís d'Aalborg 1994).

Només per recordar alguns d'aquests processos que continuen en l'actualitat, esmentem que el 2007, el *White Paper on Sport* ("Llibre Blanc sobre l'Esport") de la Comissió Europea va ser rebut amb entusiasme per les organitzacions esportives italianes, ja que aquestes se sentien identificades amb el reconeixement de l'esport per a la ciutadania en les polítiques públiques, per la importància que concedeixen aquestes últimes a la funció social de l'esport.

Els processos internacionals i nacionals anteriorment descrits han portat a una nova sensibilitat cultural i política, que ha produït lleis no només més atentes als fenòmens socials sinó, sobretot, a la descentralització i a la implicació de les organitzacions esportives i els ajuntaments. Per mitjà de la llei, ja esmentada (383 de 2000) es permet a les organitzacions rebre fons mitjançant convocatòries públiques, amb la finalitat de desenvolupar accions socials a nivell nacional o local.

La llei concedeix categoria jurídica a les organitzacions de promoció social, per mitjà del seu registre formal, d'un Observatori Nacional i d'un fons econòmic nacional. D'altra banda té l'objectiu de formar noves realitats associatives, així com el de consolidar i reforçar les ja existents.

Precisament en l'àmbit d'aquesta llei es desenvolupa el projecte que es presenta a tall d'exemple en el paràgraf següent.

El Projecte "Gent Jove": models de prevenció i protecció socials

S'ha escollit aquest projecte, desenvolupat per l'UISP el 2003/04, a nivell tant nacional com local, per la seva riquesa i complexitat. Les diferents experiències, coordinades a nivell nacional i desenvolupades en estreta relació amb els ajuntaments, formen un exemple coherent dels passos que porten a connectar les accions globals (nacionals, però també influïdes per processos internacionals, com s'ha assenyalat en l'apartat anterior) i locals, no només per desenvolupar bones pràctiques, sinó també per iniciar projectes nous.

El projecte desenvolupa models positius que col·loquen a la joventut en relació amb una comunitat participativa.

L'UISP va experimentar múltiples projectes a tot el territori nacional, per a la prevenció social i la protecció de la joventut entre els 14 i els 25 anys. La idea del

projecte, desenvolupada per mitjà d'experiències pilot a diferents nivells, era la d'intercanviar bones pràctiques i buscar models que es puguin reproduir en diferents contextes, tenint sempre en compte que aquests són diversos. "Volem posar en pràctica un projecte per a la promoció d'una xarxa d'iniciatives a tot el territori nacional, amb les que emergeixi la participació i l'autopromoció de la gent jove, i que els apropi a la pràctica d'una ciutadania activa" (UISP, 2005, pàg. 79).

Metodologia

Les paraules clau del projecte eren la inclusió activa, la integració i l'autopromoció. La reflexió metodològica, desenvolupada amb les persones implicades en el projecte, va permetre identificar mètodes, enfocaments i procediments que poden convertir-se en models de futures intervencions amb la joventut. Aquests models han de ser transferibles no només dins del context dels diferents territoris de l'organització que els du a terme, sinó també fora d'aquesta. La identificació de les bones pràctiques va consistir a trobar iniciatives que tenen o van tenir com a finalitat aconseguir la participació de la gent jove, concedint-los autopromoció activa en la societat.

A fi de validar el projecte i d'elaborar criteris d'intervenció útils en altres situacions, l'UISP ha encarregat a dos especialistes en metodologia, professors universitaris del camp de les ciències econòmiques i socials, l'estudi i la validació dels projectes, procedents de tres situacions diferents, a les ciutats de Ferrara, Gènova i Torí. Com a resultat d'aquesta activitat, es va crear una base de dades, incloent dades sobre les eines i les metodologies emprades en cada un dels projectes. Aquesta metodologia va possibilitar l'aplicació del model a unes altres cinc ciutats. Es van organitzar dos fòrums entorn del tema de la gent jove.

Validació

El procés de validació ha permès aplicar el model a contextos diferents. Dins del propi projecte l'objectiu de la fase de validació era comprovar des dels punts de vista sociològic i econòmic les intervencions que en general es consideren com a bones pràctiques. La intenció era la de crear una metodologia unitària d'intervenció, per mitjà de línies de treball que inclouen instruccions que permetin als diferents territoris aplicar les seves pròpies intervencions amb eines d'ús senzill, però amb base científica.

Estudis de cas

Olympic Maghreb de GÈNOVA

L'objectiu principal del projecte és la prevenció secundària de la precarietat i la criminalitat de la ciutadania externa a l'UE, d'entre 12 i 21 anys d'edat, mitjançant la promoció de la seva independència i la seva maduresa.

El Club Olympic Maghreb és un centre, gestionat pel comitè local de l'UISP, dirigit a persones de fora de l'UE, menors d'edat, majoritàriament originàries del nord d'Àfrica, sovint il·legals; amb prou feines hi ha persones d'altres ètnies. Viuen a la ciutat en condicions penoses, sovint amb alt risc d'implicar-se en activitats delictives i en ocasions amb permanència en centres d'internament de menors. El Club, per mitjà d'un conveni amb l'ajuntament de Gènova, té la seva oficina al cor del centre històric i ofereix a uns 120 participants una gamma de possibilitats relacionades amb les seves necessitats personals o de petit grup.

"Centre de serveis de llindar baix" pot ser la definició de la principal activitat del centre. Al club, les persones menors poden usar serveis com les dutxes per a higiene personal, bugaderia i assecat de roba, cura, sopar o alberg. L'Olympic Maghreb Club és un centre multifuncional que pretén d'una banda donar solució a problemes urgents i, per altra, promoure els recursos i competències de les persones i dels grups, afavorint la socialització, l'autopromoció i la capacitat d'autoorganització. Totes les intervencions van encaminades a l'objectiu del projecte: 1) el centre de serveis de llindar baix; 2) el centre d'activitats educatives, recreatives i socialitzadores: cap al vespre (6-10 pm) les persones usuàries participen en activitats adequades per a la seva edat, com esports (especialment futbol) dins i fora del club, activitats musicals, cinefòrums, TV vídeo, festes folklòriques, etc.; 3) ajut educatiu a menors que tenen necessitat o interès per l'estudi, la feina, les institucions o el Servei Nacional de Salut; 4) inserció laboral. Hi ha 4 persones educadores, 2 persones voluntàries i una de dedicada a la coordinació.

FERRARA Il corpo va in città (El cos va a la ciutat).

Implicació de grups informals de gent jove en la planificació del territori

El projecte "Il corpo va in città", ara convertit en associació, centrat en la planificació participativa de la ciutat, es va aplicar a Ferrara: implica a la ciutadania

nia en la presa de decisions relatives a les reestructuració dels espais i dels carrers residencials per mitjà d'enquestes, laboratoris de planificació de la ciutat, informació i animació. L'aspecte distintiu del projecte és la proposta del cos com a analitzador de la qualitat de vida a la ciutat: “el cos del que parlem és el dels moviments diaris, que es coordina per pujar empits o vorades, que juga, va en bicicleta, patina, s'asseu, dóna la mà, fa amics i practica esport” (Balzani, Borgogni, 2001, pàg. 82).

El grup director del projecte, desenvolupat en cooperació amb el Comitè de l'UISP i la Facultat d'Arquitectura de Ferrara, és interdisciplinari i està format per persones del camp de l'educació, la psicologia, l'arquitectura i l'educació física. Les accions aquí descrites es dirigeixen a adolescents o a persones adultes joves implicades en la planificació de la ciutat.

Les accions desenvolupades estaven

- una dins l'Agenda Local 21, en la qual participaven estudiants de secundària i tenien com a finalitat planificar de nou els patis de les escoles.
- una al barri de Barco, a Ferrara; aquí la planificació informal del territori amb gent jove en el propi lloc (sobre bancs, sota els arbres, en els límits dels parcs públics) s'incloua en un estudi més ampli, l'objectiu del qual era investigar la percepció que tenien del barri tant les persones que porten temps vivint en ell, com les noves. Van seguir a l'estudi uns tallers de carrer amb gent jove i la planificació de tallers amb persones adultes seleccionades.

El mètode, consistent a “enganxar” i implicar la gent jove, s'ha basat en l'ús mixt d'eines i materials “pobres” i de tecnologia avançada. Aquests projectes es van desenvolupar en col·laboració amb l'“Àrea Jove”, un servei de l'Ajuntament de Ferrara dirigit a la gent jove.

A la fase inicial de sensibilització, basada en grups de carrer, la va seguir una enquesta sobre la planificació de la ciutat, que parteix del mètode de “mapes conceptuals” de Kevin Lynch (1960) i del sistema d'enquesta de qualitat percebuda desenvolupat pel Departament d'Arquitectura de la Universitat de Ferrara; aquest últim permet construir plànols basats en els sentits i les sensacions.

Aquestes estratègies de planificació d'espais urbans van assolir els objectius i resultats següents: oferir models de metaprojectes a l'Administració pública,

El paviment d'una vella zona esportiva a Ferrara serveix per esbossar el projecte d'intervenció en aquesta zona. (Foto: Cristina Guidi i Valeria Stacchini)

compromesa amb la seva execució; ajudar la gent jove a recórrer camins propis de ciutadania amb protagonisme; a noves figures professionals (els anomenats “actors ocults”) que van sorgint, en el sentit del terme utilitzat per E. Morin (1986), compartint diferents sistemes de coneixement; sensibilitzar la gent jove sobre l'entorn en el qual viuen i de la planificació i realització d'algunes de les intervencions de planificació proposades.

TORÍ Prima & Dòping

La idea procedia d'un projecte anterior, finançat per la Comunitat Europea i denominat “Dràcula no beu droga”, desenvolupat a les ciutats d'Avellino, Siena i Torí. El principal objectiu és sensibilitzar el major nombre de persones joves en el tema de l'enverinament per drogues, per mitjà de la seva implicació directa en la definició i creació dels codis de comunicació més apropiats entre les persones joves, desenvolupat a partir de la seva realitat, dels seus valors i del seu llenguatge. El projecte estava dirigit a estudiants d'alguns centres de secundària.

El projecte inclou una campanya de sensibilització i d'informació organitzada per la gent jove i per a la gent jove sobre temes relacionats amb l'enverinament per drogues i amb el dopatge en l'esport. En el treball educatiu hi prenen part sovint persones de la seva mateixa edat, la qual cosa és especialment útil en la fase de contacte, a l'hora de formar un grup i per apropar-se al llenguatge i als continguts.

Nois participant en el projecte Prima&Dòping de Torí discuteixen en cercle. (Foto: Stefania Trevisani)

Els resultats aconseguits: informar dels problemes i dels perills relacionats amb les drogues, així com els grans grups de joves afectats per la droga. Influència positiva en la percepció que té la gent jove del que és sentir-se bé psíquicament i físicament i, com a conseqüència, de l'elecció del seu mode de vida; obtenir documents sobre drogues noves que probablement tinguin gran influència. El resultat va ser la creació d'eines de comunicació com una pàgina web i fullets.

“Expansió”

Els continguts i mètodes dels tres projectes van permetre passar a una fase d’“expansió” en la qual cinc comitès de l’UISP van desenvolupar projectes similars: Campobasso, Livorno i Orvieto van escollir l’acció “Joves i per a joves contra el dopatge”; Nova Siri i Pesaro van escollir l’acció “Implicació de la gent jove en la planificació del territori” com a model.

Mètode d’avaluació (extracte de l’informe final d’avaluació) (UISP, 2005)

El mètode d’avaluació pretenia integrar un sistema econòmic/empresarial amb un altre de naturalesa socio-lògica, en coherència amb la lògica multicultural, essencial per al desenvolupament d’una organització sense ànim de lucre com és l’UISP.

En termes generals, el concepte de *Bona Pràctica* descriu el mètode en què s’estructura i es desenvolupa un programa, una acció o una mesura, i testimonia que: té una influència tangible; aplica canvis duradors;

es pot repetir potencialment; gaudeix d’un grau alt d’innovació.

Els criteris bàsics de l’avaluació de la bona pràctica d’un projecte són: participació; realització del projecte; puntualitat; continuïtat temporal, creixement/modularitat dels projectes amb continuïtat temporal, correcció i regularitat administrativa; sostenibilitat econòmica.

A fi d’investigar aquests criteris, es va dividir el format d’avaluació en quatre parts diferenciades: 1. Definició de Bona Pràctica; 2. Anàlisi del context; 3. Característiques del projecte; 4. Treball en xarxa; 5. “Empoderament” (de l’anglès *Empowerment*).

Probablement només serà possible realitzar una avaluació de l’impacte d’aquí alguns anys, bé dins o fora de l’associació, en els llocs en els quals es va realitzar la fase d’extensió i en d’altres contextes. Tanmateix, el resultat és evident pel que fa a qualitat i continguts, en vista de l’ús de metodologies transversals en operacions de divers contingut dirigides a la gent jove. L’èxit de l’experiència el poden avaluar els qui gestionen els projectes partint de les sensacions de la gent jove implicada. Des del punt de vista de l’associació que va promoure el projecte, l’UISP, va significar entrar al “planeta de la gent jove” per mitjà de múltiples iniciatives dirigides a ells, intentant sistematitzar les diferències, oferint-los autopromoció perquè fossin els principals implicats en les seves pròpies opcions. El projecte va validar experiències consolidades en alguns territoris, que es van poder estendre a d’altres, segons els paràmetres experimentats. Es va crear també una base de dades per recollir la informació dels projectes, que l’associació ha anat processant aquests anys.

Conclusions

Les polítiques del benestar, del tercer sector i de l’esport s’han desenvolupat per camins separats a Itàlia fins als anys 80; a partir de llavors, gràcies també a la influència de la promoció de polítiques de participació i a l’afirmació dels drets a nivell internacional, s’ha produït una ràpida evolució –malgrat que les decisions polítiques no hagin estat sempre coherents– cap a una major sinergia entre els tres àmbits, coincidint amb la confirmació d’una lògica de la subsidiarietat que ha implicat als ens locals amb l’associacionisme de manera més directa. Aquest desenvolupament ha implicat també a la part del sistema esportiu que desenvolupava projec-

tes de promoció social i que fins a aquell moment amb prou feines comptaven amb el reconeixement de les institucions. Les lleis promulgades entre 1998 i 2000 han permès que aquelles organitzacions esportives siguin reconegudes també com a organitzacions de promoció social per al desenvolupament d'accions emmarcades en projectes integrats i a gran escala.

El projecte descrit constitueix un exemple des de diversos punts de vista: és la unió d'una xarxa de connexions entre les noves sensibilitats a nivell internacional i a nivell local; presenta una gamma d'accions representatives dels àmbits en els quals l'esport, entès com a promoció social, forma part significativa de les polítiques de benestar; els mètodes impliquen la gent jove i es poden reutilitzar com a bones pràctiques en d'altres contextes; avaluat tant des del punt econòmic com des del sociològic, defineix criteris de seguiment de la sostenibilitat per a altres projectes d'aquest tipus; ofereix, finalment, instruments concrets no només per desenvolupar accions, sinó també per orientar polítiques integrades del benestar, en les quals l'esport és part determinant de la solució dels problemes de la promoció social.

Referències bibliogràfiques

- Balzani, M. i Borgogni, A. (2003). The Body Goes to the City project: Research on safe route to school and playgrounds in Ferrara. A R. G. Mira, J. M. Sabucedo Cameselle i J. Romay Martínez (eds.), *Culture, Environmental Action and Sustainability*, (pàg. 313-324). Hogrefe&Huber, Cambridge (MA-USA) i Göttingen (GER).
- Barbetta G. P. (1996). *Senza fine di lucro*. Bologna: Il Mulino.
- (2000). *Il settore non profit italiano*. Bologna: Il Mulino.
- Barbetta G. P. i G. Schena (ed.) (2000). *Regolazione e controllo nelle organizzazioni non profit*. Bologna: Il Mulino.
- Buscarini, C.; Manni, F. i Marano, M. (2006). *La responsabilità sociale e il bilancio sociale delle organizzazioni dello sport*. Milano: F. Angeli.
- Ferrari, M.; Porro, N. i Russo, P. (2001). Sport and Welfare State in Italy. A K. Heinemann (ed.), *Sport and the Welfare Policies*. Schorndorf: Hofmann & Schattauer, pp. 253-294.
- Lynch, K. (1960). *The Image of the City*. Cambridge MA, MIT Press., Versió espanyola: 1984, *La imagen de la ciudad*, México, D.F.: GG
- Moini, G. (2001). *Welfare e salute*. Roma: SEAM.
- Morin, E. (1986). *La Méthode*, III Volume. Paris: Seuil. Versió espanyola: (1981), *El método*. Madrid: Cátedra.
- Porro, N. (1999). Sport per tutti nella società del nuovo welfare, *Qualità Equità*, 13, pp. 109-126.
- (2005). *Cittadini in movimento – Sociologia dello sport non profit*. Molfetta: La Meridiana.
- Ranci C. (1990). *Appartenenza e cultura del volontariato*. Milano: Movi.
- UISP (2005). *UISP and Young People: Models of Social Prevention and Protection (English version)* UISP Methodological Guide, Rome: Rosa Uliana, L., editor.